

Vasile Ladislau Pop, președinte al Astrei (1867-1875), sprijinitor al programului cultural-științific al revistei *Transilvania*

Radu RACOVITAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane
 Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
 Personal e-mail: racovitanr@yahoo.com

*Vasile Ladislau Pop, President of Astra (1867-1875),
 Proponent of the Cultural-Scientific Programme of the Transilvania Periodical*

Vasile Ladislau Pop (1819-1875) is one of the Transylvanian personalities who had a major role in the political and cultural life from this province. He was elected president of Astra in 1867 (and occupied this position until 1875, when he died). In this quality, he focused on accomplishing a mission – which was known since the foundation of Astra (1861) – namely the establishment of a periodical. Therefore, on the 1st of January 1868, Transilvania magazine was first published – the official periodical of Astra, which had a major importance in the spreading of the culture of and for the Transylvanian Romanians, in order to strengthen the unity and national solidarity

Keywords: Vasile Ladislau Pop, Astra, Transilvania periodical, George Barițiu, the Romanian culture

Între personalitățile românești cu rol deosebit în viața politică și culturală din Transilvania, Vasile Ladislau Pop (1819-1875) ocupă un loc aparte.

S-a născut dintr-o familie de preoți greco-catolici, în 1819, în satul Berindu (jud. Cluj). După absolvirea liceului piarist din Cluj, din 1835, Vasile Ladislau Pop a urmat studii de drept, în același oraș. La terminarea acestor studii, în 1838, Pop este primit în rândurile clerului și a fost trimis de îndată pentru a urma studiile teologice la Colegiul greco-catolic Sf. Barbara de la Viena.

După patru ani de studii la Viena, Vasile Ladislau Pop a fost încadrat, în anul 1842, ca profesor de matematică și geometrie la liceul din Blaj. Implicat într-un conflict izbucnit între profesorii blăjeni, în frunte cu Simion Bărnuțiu, și episcopul Lemeny, Vasile L. Pop a fost nevoit să renunțe la cariera didactică în

anul 1845.

După excluderea sa din învățământ, Pop s-a decis să-și desăvârșească studiile în drept. În 1847, după trei ani de studii la Târgu-Mureș, Vasile L. Pop și-a susținut examenul de avocatură. A ales orașul Reghin pentru a-și exercita profesia de avocat, din dorința de a fi alături de logodnica sa, Elena Oltean, strănepoată a marelui Petru Maior. În același an, mai precis la 30 octombrie 1848, în toiul revoluției de la 1848-1849, cei doi s-au căsătorit.

În toamna anului 1849, Vasile L. Pop a fost numit comisar districtual la Reteag. Era primul pas într-o carieră oficială pe care nu o va cunoaște niciun alt român din Monarhia habsburgică. Astfel, el a fost pe rând consilier la judecătoria din Bistrița (1850), membru al Curții de apel din Sibiu (toamna lui 1850), consilier la aceeași curte (1852), consilier de secție în ministerul

de justiție din Viena (1859), consilier de curte la Cancelaria Aulică a Transilvaniei la Viena (1860), vice-președinte al Guberniului Transilvaniei (1861), președinte al Tribunalului suprem al Transilvaniei din Viena (1865), președinte al secției pentru Transilvania a Curiei de la Pesta (1867). În 1864 i s-a conferit rangul de „baron imperial”. După îndelungi ezitări, el a acceptat să poarte acest titlu abia în 1872, la insistențele prietenilor săi, care vedeau în acest titlu o recunoaștere a afirmării națiunii române¹.

În mișcarea națională românească Ladislau Pop a lăsat amintirea unei activități devotate, laborioase, dar moderată în ton și manifestare. A fost deputat în Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864). După încheierea dualismului și suprimarea autonomiei Transilvaniei, devine unul din adepții cei mai consecvenți ai pasivismului politic.

Prin urmare, Vasile L. Pop deținea o înaltă funcție judecătorească, când, la adunarea generală a *Astrei*, desfășurată la Cluj în zilele de 14/26 - 16/28 august 1867, a fost ales președinte al *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, cu 73 de voturi din totalul de 82 exprimate². Disensiunile politice intervenite între timp în cadrul mișcării naționale, apariția celor două grupări – una activistă, în frunte cu mitropolitul Andrei Șaguna, iar cealaltă pasivistă, cu liderii dr. Ioan Rațiu și G. Barițiu, au ieșit la iveală și cu prilejul alegerii noului președinte al *Asociațiunii*. Mitropolitul Șaguna, președinte al *Astrei* de la înființarea sa, nu intenționa să renunțe la înalta funcție³. Cei ce se opuneau realegerii lui Șaguna, menționa Pop într-o scrisoare adresată lui G. Barițiu la 8/20 septembrie 1867, s-au împărțit în trei grupări: „popimea pentru Cipariu, civilii pentru d-ta și eu”. Fiind susținut de George Barițiu și Ioan Rațiu, președinte a fost ales Pop, spre a se proba regimului că posedă încrederea românilor, dar cu speranța, totodată, că acesta va renunța în favoarea lui Cipariu⁴. Noul președinte, însă, în urma stăruințelor lui Ioan Rațiu⁵, acceptă postul. Alegerea lui Vasile Ladislau Pop ca președinte al *Asociațiunii* marca un succes al intelectualității laice în încercarea de a se desprinde de sub tutela clericală, atât în ceea ce privea viața politică, cât și cea culturală⁶.

Ales președinte, încă din prima ședință a comitetului *Asociațiunii*, ținută în 17 septembrie 1867, Pop a acționat pentru realizarea unui deziderat exprimat încă de la înființarea *Asociațiunii*. Paragraful 33 din statute prevăzuse înființarea unui organ de presă al *Astrei*, subliniindu-se necesitatea și importanța unei asemenea întreprinderi: „Asociațiunea va susține o foaie periodică în fascioare nelimitate, destinată pentru publicarea afacerilor ei și pentru lățirea mijloacelor înaintării de literatura română și cultura poporului român”⁷.

Datorită importanței care se acorda întemeierii

revistei, comitetul *Asociațiunii* se va întruni la Sibiu, în lunile septembrie-noiembrie 1867, pentru a discuta problemele ridicate de apariția revistei. În ședința amintită, din 17 septembrie, președintele Vasile L. Pop, reafirma necesitatea ca noua publicație să servească scopurilor pe care societatea culturală de la Sibiu și le propusese. El sublinia: „să dăm poporului în mână o foaie periodică în stil popular, care să nu lipsească din nici o comună românească, în care să se întâlnească toți membrii *Asociațiunii* mai des decât la adunările generale, unde să se întâlnească prin lucrările lor teologul și juristul, medicul și tehnicul, pedagogul și economistul etc. și cu toții, fiecare în ramul său, să dea învățături practice pentru popor, să împărtășească fiecare observațiunile, cunoștințele practice câte au adunat în folosul poporului țaran”⁸.

La 8/20 septembrie, președintele Ladislau Pop îi scria lui George Barițiu, secretar I al *Astrei*, rugându-l a primi sarcina deloc ușoară de a conduce revista. Din scrisoare reiese din nou importanța pe care președintele *Astrei* o acorda apariției revistei. Astfel, Ladislau Pop constata că, de la înființarea *Asociațiunii*, în pofida demersurilor întreprinse pentru unificarea ortografiei, a impresionantei expoziții de produse românești organizată la Brașov (iulie 1862), a fondurilor strânse până în acel moment, nu s-a făcut nimic concret pentru deșteptarea, luminarea sau cultura poporului român. Poporul român a rămas în același întuneric care dura de secole; erau utilizate aceleași metode învechite de cultivare a pământului, în continuare nu se arăta interes față de practicarea meseriilor. Preoții și dascălii erau cei care aveau misiunea să facă atent poporul la pericolul ce-l aștepta. Ladislau și apropiații săi au ajuns la concluzia că doar foaia *Asociațiunii* putea îndeplini aceste rosturi. Ea nu trebuia să lipsească din nici o comună românească. Teologi, juriști, economiști, doctori, prin experiența acumulată în domeniul lor, trebuiau să învețe poporul, prin intermediul foii, cum să ajungă la o stare mai bună. Întrucât I.V. Rusu, secretar II al *Asociațiunii*, declarase că se simțea depășit de sarcina de a conduce redacția publicației plănuită, V. L. Pop, dorind ca această „foaie să fie într-adevăr conducătoriu poporului român din robia Egiptului”, îl ruga pe Barițiu să primească el această sarcină, pentru a face din foaia *Asociațiunii* ceea ce a reprezentat *Gazeta de Transilvania* pentru „noi cei luminați”⁹.

În urma demersurilor președintelui *Astrei*, comitetul *Asociațiunii* și-a intensificat acțiunile pentru apariția la timp a revistei – 1 ianuarie 1868. În ședința din 8 octombrie 1867 s-a hotărât formarea unei comisii, formată din Pavel Dunca, Ioan Nemeșiu, Zaharia Boiu și Nicolae Cristea, care să întocmească un program și un apel către publicul român „pentru îmbrățișarea și sprijinirea aceleia [a apariției revistei – n.n.], atât materialicește, cât și moralicește”¹⁰. În ședința extraordinară din 15 octombrie, s-au discutat

programul revistei și scrisoarea secretarului prim al *Astrei*, George Barițiu, prin care acesta se oferea „a primi asupra-și redactarea foii Asociațiunii”, cu condiția ca aceasta să apară la Brașov, unde el își avea domiciliul în acei ani¹¹. Numele revistei, *Transilvania*, a fost adoptat în ședința extraordinară din 25 octombrie 1867¹². A urmat obținerea aprobării „prezidiului gubernial”, astfel că, în ședința din 12 decembrie 1867, comitetul *Asociațiunii* putea declara că revista urma să apară începând cu data de 1 ianuarie 1868, la Brașov, sub redacția lui George Barițiu¹³.

În primii ani de apariție a revistei, Barițiu a întâmpinat dificultăți în editarea acesteia. Lipseau colaborările, Barițiu aflându-se de multe ori în situația de a scrie singur aproape toate materialele. De asemenea, el a fost lipsit de un sprijin real din partea membrilor *Asociațiunii*, manifestându-se mai ales un dezinteres față de contractarea de abonamente la revistă, atât de necesare pentru susținerea financiară a acesteia. Întrucât George Barițiu l-a înștiințat asupra dificultăților cu care se confrunța¹⁴, Vasile L. Pop îi răspundea, la 22 mai 1868, recunoscând faptul că: „revista *Transilvania* s-a născut între grele dureri, având puternice contrări”. Dar, pentru a-l îmbărbăta, președintele *Astrei* îi reamintea importanța revistei, subliniind faptul că el mai mult rezultă așteptat pentru scopurile *Asociațiunii* „de la răspândirea foii *Transilvania* în toate unghiurile locuite de români decât de la unul sau două stipendii pre an mai mult”¹⁵.

Susținând importanța culturii pentru susținerea vieții unei națiuni, în discursul de deschidere al adunării generale desfășurată la Gherla, în 13/25-14/26 august 1868, președintele *Astrei*, Vasile L. Pop declara: „respiși de pe alt teren, barem pe acesta să arătați că mai suntem un popor aici, care-și iubește limba, își iubește naționalitatea, și-și iubește viața sa și nu voiște a muri!... D-lor! Numai lumina, numai cultura ne poate mântui; cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să știm să ne apărăm viața, și minte și înțelepciune, spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”¹⁶.

Acceptând conducerea revistei, Barițiu s-a abătut de la dorința comitetului, dându-i și un caracter de revistă științifică, nu numai de răspândire a cunoștințelor în sânul poporului. În special, a acordat prioritate problemelor istorice, publicând studii, documente, cronici etc. Motivul: tendința unor istorici maghiari și sași de a scrie istoria Transilvaniei prin ignorarea existenței și a contribuției românilor.

„Studiul istoriei patriei și a națiunii – atrăgea atenția Barițiu – este pentru națiunea românească una din condițiile esențiale de viață... este acel mijloc minunat prin care se manifestă viața sa națională... românii sunt datori să probeze acele fapte cu istoria lor, bune sau rele, mari sau mici, înțelepte sau eronate, să nu fie scufundate în mormântul uitării, precum din

nefericire s-au scufundat”¹⁷. Sub titlul *O națiune fără istorie este moartă*, în paginile revistei Barițiu sublinia că „între armele moderne ce le vedem uzitate la toate popoarele culte în apărarea lor, istoria națională ocupă primul loc; aceasta este lancea și scutul lor și cu această armă trebuie să se apere și românul dacă crede și dorește realizarea aspirațiilor sale”¹⁸.

Concepția care străbatea conținutul revistei în tot decursul apariției sale e expusă în articolul *Culegere de documente istorice*, apărut în primul număr, scris de G. Barițiu, care îi va dirija pe un pătrar de veac activitatea pe terenul istoriei.

Sfera de preocupare a revistei nu s-a limitat la viața spirituală a românilor din Transilvania, ci a avut în vedere realizările literare, culturale și științifice în general, „ce apar în orice parte a României”, observându-se clar intenția colaborării ample cu românii din celelalte teritorii românești; de asemenea, revista deschidea coloanele sale „productelor... din literatura tuturor popoarelor”.

Cu privirea mereu ațintită spre „fântânile curat moldo-românești de la București la Iași”, *Transilvania* publica informații ample asupra *Tezaurului de monumente istorice* al lui Al. Papiu Ilarian, asupra *Arhivei istorice a României*¹⁹.

Ca urmare, George Barițiu și-a atras critici în legătură cu conținutul și limba folosită în revistă. Mai mult, din motive financiare de această dată, apar propuneri ce puneau în pericol însăși existența revistei *Transilvania*. Revista provoca în fiecare an un mare deficit (în 1875 ajungea la câteva mii de florini). Astfel, la adunarea generală de la Făgăraș, din 1871, avocatul Ioan Popa, susținut și de Iosif Pușcariu, era de părere că: „prin edarea foaiei *Transilvania*, până acum nu numai că nu s-a adus nici un venit fondului, ba din contră pre tot anul deficit, și apoi de altă parte, foaia cum derigează de prezent, încă se citește prea puțin și prin urmare nu avem nici folos spiritual de la ea”²⁰.

Aceste reproșuri la adresa sa și a revistei, deși n-au fost împărțite de comitetul sau de adunările generale ale *Astrei*, au sporit mâhnirea lui G. Barițiu, care, la adunarea generală de la Făgăraș (7-8 august 1871), și-a prezentat demisia, ce nu a fost însă acceptată. Dimpotrivă, această adunare a apreciat meritele sale deosebite în conducerea revistei, în special prin cuvintele laudative ale lui Visarion Roman, Ion Codru Drăgușanu, I. Roman și I. Rusu. Ultimul a menționat „câștiguri intelectuale” obținute prin apariția revistei, ce nu trebuia privită ca o „bancă de câștig material”²¹.

Vasile Ladislau Pop a apărut permanent, justificat, revista și redactorul ei. Într-o scrisoare din 1/13 decembrie 1868 către Barițiu îi spunea acestuia: „Publicarea documentelor? Vai, Doamne, bine sunt venite. Cum să nu se publice, numai să fie cât mai multe! Ce daună și durere că nu avem bărbați care să pulberească în arhive, să scoată cât de multe de acele

Doamne, ce ceață ne-a zăcut pe ochi și ne mai zace în tot ce privește deplorabilul nostru trecut²². La 10 decembrie 1871, alarmat de înăsprirea politicii de maghiarizare, Pop îl înțețea din nou în această direcție : „documente istorice publicate etc., că mă tem că va veni timpul când nici aceasta nu ne va mai fi iertat [...] Lucrați pentru Dumnezeu cei cărora vă dă mâna în direcțiunea aceasta, până mai aveți timp²³. La adunarea de la Sebeș din august 1872, președintele Astreii va declara că lui Barițiu i se cuvenea locul cel dintâi în activitatea cultural-literară a *Asociațiunii*, datorită numeroaselor comunicări și prelegeri pe teme diverse, la care se adaugă redactarea revistei *Transilvania*, în care au fost publicate importante documente istorice despre trecutul poporului român²⁴.

Vasile L. Pop a fost reales președinte al *Asociațiunii* la adunarea generală de la Năsăud (8-10 august 1870) și la cea de la Deva (10-11 august 1874). Era o recunoaștere a eforturilor depuse de el pentru îndeplinirea scopurilor *Asociațiunii*. În timpul cât el a fost președinte al *Astreii*, pe lângă înființarea revistei *Transilvania*, o altă decizie de mare importanță pentru activitatea viitoare a *Asociațiunii* a fost cea de a organiza despărțăminte *Astreii*, „arteriile de viață ale Asociațiunii noastre”, și a agenturilor comunale (luată în cadrul adunării generale de la Șomcuta Mare, din 10-11 august 1869). Scopul acestor despărțăminte era „de a servi de mijloace prin cari să se poată ajunge mai ușor scopul Asociațiunii, intrând acelea în mai deaproape atingere cu poporul și răspândind la acelea învățătură în toate direcțiunile²⁵. De asemenea, a crescut averea *Asociațiunii*, s-a discutat proiectul înființării unei Academii de drepturi (deziderat mai vechi, apreciată drept „o cestiune de viață... pentru națiunea română²⁶). S-a dezbătut problema secțiilor științifice (trei la număr: filologică, istorică și de științe naturale), a căror înființare fusese decisă în adunarea de la Brașov (1862), dar care în 1874 nu-și începuseră încă activitatea, din cauza lipsei de membri și a insuficientului interes din partea membrilor *Asociațiunii* și a altor cărturari²⁷.

Vasile L. Pop nu va reuși să mai ducă la capăt al treilea mandat de președinte. S-a stins din viață la 17 februarie 1875 la Budapesta. A fost îngropat la Reghin, unde se afla cripta familială. Pentru a-l omagia, Adunarea generală extraordinară a *Asociațiunii*, desfășurată în ziua de 6/17 iulie 1875, a hotărât ca adunarea generală ordinară din acel an să nu se desfășoare la Lugoj, cum se stabilise, ci la Reghin, conform propunerii lui Axente Sever²⁸. Potrivit mărturiei lui Ilie Dăianu, „vestea morții lui a străbătut ca un fulger de durere prin toate inimile românești; așa încât bătrânul străjer al sorții neamului, gazetarul George Barițiu, nu se putu opri de la acest țipet de durere: Până când, Dumnezeule al părinților noștri, greutatea mânei tale peste noi?! Până când râurile de lacrimi să nu se mai șteargă de pe fețele noastre?”²⁹ *Gazeta de Transilvania* îi aducea omagiu,

numindu-l „Prometeu român” și „Athletul apărător al dreptului și dreptății”, iar revista *Federațiunea* scria: „Istoria deceniilor din urmă a românilor din Austro-Ungaria îi va rezerva o pagină din cele mai frumoase, spre a ilustra numele lui, trecându-l la posteritatea recunoscătoare³⁰.

Note:

1. Scurte date privind biografia lui Vasile Ladislau Pop pot fi regăsite în Ilie Dăianu, *Al doilea președinte al Asociațiunii Vasile L. Bar. Pop 1819-1875*, Sibiu, 1925; George Cipăianu, *Basilu Ladislau Popp (1819-1875)*, în *George Bariț și contemporanii săi*, coord. Ștefan Pascu, vol. IX, București, Editura Minerva, 1993, pp. 71-75; *Baronul L.V. Popp*, în „Șezătoarea”, VI, 1880, pp. 12-13.
2. *Transilvania*, nr. 1 din 1 ianuarie 1868, p. 22.
3. Mihai Sofronie, *Asociația Transilvană (Astra) model de organizare culturală până la 1918*, Sibiu, Editura Caleidoscop, 1996, p. 44.
4. Ștefan Manciuș, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, Editura ASTRA, Despărțământul „Timotei Cipariu”, 2001, pp. 83, 84.
5. Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861-1892)*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 153.
6. Keith Hitchins, *Cultură și naționalitate în Transilvania*, Cluj, Editura Dacia, 1972, pp. 67-71.
7. *** *Actele privitoare la urdirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862, p. 3.
8. *Transilvania*, nr. 9 din 15 aprilie 1868, p. 188.
9. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IX, pp. 81-82; *Răvașul*, VII, aprilie 1909, pp. 220-221.
10. *Transilvania*, nr. 9 din 15 aprilie 1868, pp. 197, 200.
11. *Ibidem*, nr. 10 din 1 mai 1868, pp. 233-235. Revista a fost publicată mai întâi la Brașov, între anii 1868-1878 (în 1879 nu a apărut, iar în 1880 au apărut doar *Analele Asociațiunii*), iar din 1881 la Sibiu.
12. *Ibidem*, p. 239.
13. *Ibidem*, nr. 12 din 1 iunie 1868, p. 282.
14. *George Bariț și contemporanii săi*, coord. Camil Mureșanu, vol. X, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 380-382.
15. Ioan Lupaș, *Înființarea Asociațiunii și conducătorii ei*, în *Transilvania*, nr. 3, mai-iunie 1911, p. 330; *George Bariț și contemporanii săi*, vol IX, pp. 84, 85 (scrisoarea VII).
16. *Transilvania*, nr. 20 din 1 octombrie 1868, p. 466.
17. *Ibidem*, nr. 1-2 din 1/15 ianuarie 1881, p. 2.
18. *Ibidem*.
19. *Ibidem*, nr. 12 din 1 iunie 1868, p. 272; nr. 18 din 1 septembrie 1868, p. 422-423.
20. *Ibidem*, nr. 18 din 15 septembrie 1871, p. 210.
21. Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor*,

Sibiu, Editura „Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2005, pp. 38, 208.

22. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IX, p. 98.

23. *Ibidem*, pp. 110-111.

24. *Ibidem*, p. 118.

25. *Transilvania*, nr. 8/octombrie 1897, p. 134.

26. *Ibidem*

27. Pamfil Matei, *op. cit.*, pp. 38-40.

28. *Ibidem*, pp. 40-41.

29. Ilie Dăianu, *op. cit.*, p. 4.

30. Tudor Sălăgean, *Vasile Ladislau Pop, românul transilvănean care a ajuns „de-a dreapta împăratului”*, în *Adevărul*, articol disponibil la adresa web https://adevarul.ro/cultura/istorie/vasile-ladislau-pop-romanul-transilvanean-ajuns-de-a-dreapta-imparatului-1_5bd6149cdf52022f75f38628/index.html.

Bibliography:

*** *Actele privitoare la urdirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român / Acts regarding the founding of the Transylvanian Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People*, Sibiu, 1862, p. 3.

Dăianu, Ilie, *Al doilea președinte al Asociațiunii Vasile L. Bar. Pop 1819-1875 / The Second President of the Association Vasile L. Bar. Pop 1819-1875*, Sibiu, 1925.

George Bariț și contemporanii săi / George Bariț and his contemporaries, vol. IX, București, Editura Minerva, 1993, vol. X, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Hitchins, Keith, *Cultură și naționalitate în Transilvania / Culture and nationality in Transylvania*, Cluj, Editura Dacia, 1972, pp. 67-71.

Hitchins, Keith; Maior, Liviu, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861-1892) / The correspondence of Ioan Rațiu with George Barițiu (1861-1892)*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 153.

Lupaș, Ioan, *Înființarea Asociațiunii și conducătorii ei / Establishment of the Association and its leaders*, în *Transilvania*, nr. 3, mai-iunie 1911.

Manciulea, Ștefan, *Timotei Cipariu și Astra / Timotei Cipariu and Astra*, Blaj, Editura ASTRA, Despărțământul „Timotei Cipariu”, 2001, pp. 83, 84.

Matei, Pamfil, *Asociațiunea în lumina documentelor / The Association in the light of documents*, Sibiu, Editura „Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2005.

Sălăgean, Tudor, *Vasile Ladislau Pop, românul transilvănean care a ajuns „de-a dreapta împăratului” / Vasile Ladislau Pop, the Romanian Transylvanian who got „to the right of the Emperor”*, în *Adevărul*, articol disponibil la adresa web https://adevarul.ro/cultura/istorie/vasile-ladislau-pop-romanul-transilvanean-ajuns-de-a-dreapta-imparatului-1_5bd6149cdf52022f75f38628/index.html.

Sofronie, Mihai, *Asociația Transilvană (Astra) model de organizare culturală până la 1918 / The Transylvanian Association (Astra) model of cultural organization until 1918*, Sibiu, Editura Caleidoscop, 1996, p. 44.

Transilvania / Transylvania Periodical, 1868-1875.

